ISSN 2224-025X

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Державного природознавчого музею

Випуск 39 / 2023

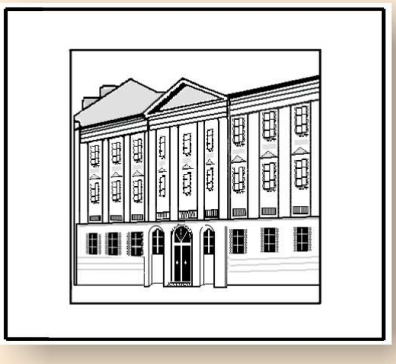

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Випуск 39

Львів 2023

УДК 57+58+591.5+502.7:069

Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів, 2023. – Вип. 39. – 228 с.

До 39-го випуску періодичного видання «Наукові записки Державного природознавчого музею» увійшли статті та короткі повідомлення з природничої музеології, екології, зоології, ботаніки, а також інформація про діяльність музею у 2022 році.

Для екологів, зоологів, ботаніків, працівників музеїв природничого профілю, заповідників, національних природних парків і інших природоохоронних установ і організацій.

Proceedings of the State Natural History Museum. – Lviv, 2023. – Issue 39. – 228 p.

The 39th issue of the periodical «Scientific Notes of the State Museum of Natural History» includes articles and short reports of natural history museology, ecology, zoology, botany, as well as information about the museum's performance in 2022.

For ecologists, zoologists, botanists, employees of museums of natural profile, reserves, national nature parks and other environmental institutions and organizations.

DOI: https://doi.org/10.36885/nzdpm.2023.39
ISSN 2224-025X

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор	Капрусь І. Я. д-р біол. наук, проф.
Заступник головного редактора	Климишин О. С. д-р біол. наук, с.н.с.
Відповідальний секретар	Орлов О. Л. канд. біол. наук
Технічний редактор	Гураль Р. І. канд. біол. наук

Бокотей А. А. д-р біол. наук, с.н.с.; Войчишин В. К. канд. біол. наук, с.н.с.; Годунько Р. Й. канд. біол. наук, с.н.с.; Гураль-Сверлова Н. В. канд. біол. наук, с.н.с.; Дзюбенко Н. В. канд. біол. наук; Радченко О. Г. д-р біол. наук, проф.; Різун В. Б. канд. біол. наук, с.н.с.; Середюк Г. В. канд. біол. наук; Сусуловський А. С. канд. біол. наук, с.н.с.; Третяк П. Р. д-р біол. наук, проф.; Фальтиновіч В. д-р біол. наук, проф. (Польща); Царик Й. В. д-р біол. наук, проф.; Чернобай Ю. М. д-р біол. наук, проф.; Шрубович Ю. Ю. канд. біол. наук; Яницький Т. П. канд. біол. наук

EDITORIAL BOARD

Kaprus I. Y. (*Editor-in-Chief*), Klymyshyn O. S. (*Associate Editor*), Orlov O. L. *(Managing Editor)*, Gural R. I. (*Technical Editor*), Bokotey A. A., Voichyshyn V. K., Godunko R. J., Gural-Sverlova N. V., Dzubenko N. V., Radchenko O. G., Rizun V. B., Serediuk H. V., Susulovsky A. S., Tretjak P. R., Faltynowicz W., Tsaryk J. V., Chernobay Y. M., Shrubovych J. J., Yanitsky T. P.

Рекомендовано до друку вченою радою Державного природознавчого музею

ISSN 2224-025X © Наукові записки ДПМ, 2023

УДК 581.9

Данилюк К.М.

НОВИЙ ЛОКАЛІТЕТ *GOODYERA REPENS* (L.) R. Br. (ORCHIDACEAE) НА ПІВДЕННІЙ МЕЖІ АРЕАЛУ (МАЛЕ ПОЛІССЯ)

Goodyera repens (Orchidaceae) – голарктичний вид, еволюційно та екологічно пов'язаний із лісовими формаціями темнохвойної тайги. В Україні він трапляється у північній рівнинній частині лісостепової зони, переважно на Поліській низовині, в Карпатах і горах Криму (рис. 1). На Малому Поліссі зафіксовано 12 локалітетів *G. repens*. Сучасна південна межа поширення виду на Східно-Європейській рівнині збігається з південною межею Полісся (Мельник, 2015).

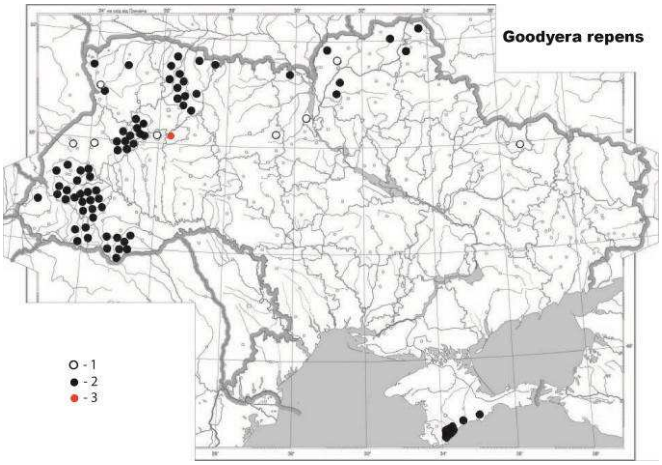

Рис. 1. Ареал *Goodyera repens* в Україні (Мельник, 2015), з доповненнями: 1- ймовірно зниклі місцезнаходження, 2 – існуючі місцезнаходження, 3 – нове місцезнаходження.

Новий локалітет *G. repens* виявлено на Малому Поліссі 26 червня 2023 року (рис. 2), у межах НПП «Мале Полісся» (Плужнянське лісництво, філія «Ізяславське лісове господарство» ДП «Ліси України»). Знайдено 2 куртини, ростуть на відстані 3 м одна від одної. На одній куртині – 8 квітконосів, на іншій – 2, всі у фазі бутонізації. Вид займає типовий біотоп – сосновий ліс із 100% моховим покривом (переважає *Pleurozium schreberi* (Brid.) Mitt.), клас *Vaccinio-Piceetea* Br.-Bl. IN Bk.-Bд. at al. 1939, порядок *Pinetalia sylvestris* Oberd. 1957, союз *Dicrano-Pinion sylvestris* (Libbert 1933) Matuszkiewicz 1962 (Дубина, Дзюба, Ємельянова та ін., 2019).

«*G. repens* належить до типових бріофілів, що приурочені до зеленомохових парцел у лісових ценозах. Очевидно, це пов'язано з оптимальним для *G. repens* режимом зволоження в таких парцелах» (Мельник, 2015). Усі інші відомі місцевиростання *G. repens* на Малому Поліссі також зафіксовані у соснових лісах.

Рис. 2. *Goodyera repens* у Плужнянському лісництві, НПП «Мале Полісся».

G. repens – занесений до Червоної книги України, 2009, природоохоронний статус – вразливий, причини зміни чисельності – вирубування хвойних лісів.

У Центральній Європі *G. repens* вважається також вразливим видом, зникаючим, знаходиться під критичною загрозою або навіть вимерлим, – залежно від регіону. В останні роки збільшується кількість локалітетів цієї рідкісної орхідеї у межах природного ареалу, як і багатьох інших циркумбореальних видів, зокрема, на півдні Польщі спостерігається їх екологічна експансія. Найбільші популяції *G. repens* спостерігалися у вторинних соснових лісах. Експансія цього холодоадаптованого виду є цікавою у контексті глобального потепління (Łazarski, 2020).

G. repens – новий вид для флори НПП «Мале Полісся» та новий вид ЧКУ, 2009 для Хмельницької обл. Питання щодо поширення *G. repens* в Україні залишається відкритим і потребує детальних польових флористичних досліджень для з'ясування сучасних тенденцій поширення виду на тлі глобальних кліматичних змін.

1. Мельник В.І. 2015. Географічне поширення, умови місцезростань і стан популяцій *Goodyera repens* (Orchidaceae) в Україні. *Укр. ботан. журн*. Т. 4 № 4. С. 364–373.
2. Дубина Д.В., Дзюба Т.П., Ємельянова С.М., Багрікова Н.О., Борисова О.В., Борсукевич Л.М., Винокуров Д.С., Гапон С.В., Гапон Ю.В., Давидов Д.А., Дворецький Т.В., Дідух Я.П., Жмуд О.І., Козир М.С., Коніщук В.В., Куземко А.А., Пашкевич Н.А., Рифф Л.Е., Соломаха В.А., Фельбаба-Клушина Л.М., Фіцайло Т.В., Чорна Г.А., Чорней І.І., Шеляг-Сосонко Ю.Р., Якушенко Д.М. 2019. Продромус рослинності. Київ : Наук. думка. 784 с.
3. Łazarski G. 2020. Expansion of cold-adapted orchid *Goodyera repens* (Orchidaceae) in times of global warming - report from southern Poland. *Polish Journal of Ecology*. T. 68. S. 313–322.

Державний природознавчий музей НАН України, м. Львів
e-mail: echium@ukr.net

ЗМІСТ **CONTENTS**

Музеологія * Museology Стор.

Гураль Р. І., Гураль-Сверлова Н. В. Науковий та освітній потенціал малакологічного фонду Державного природознавчого музею НАН України 3

- Scientific and educational potential of the malacological collection of the State Museum of Natural History of the National Academy of Sciences of Ukraine

Бокотей А. А., Климишин О. С. Колекція тварин митрополита Йосифа Сліпого у фондах Державного природознавчого музею НАН України ..……..... 13

- Animal collection of Metropolitan Josyf Slipy in the founds of the State natural-historical museum of the NAS of Ukraine

Новіков А. В., Гуштан Г. Г., Гуштан К. В., Кузярін О. Т., Лелека Д. Ю., Начичко В. О., Проць Б. Г., Різун В. Б., Савицька А. Г., Сусуловська С. А., Сусуловський А. С. Окреслення цілей і формату проєкту «Оцифрування природничих колекцій, що зазнали ушкодження внаслідок бойових дій і супутніх факторів: розробка протоколів і впровадження на базі Державного природознавчого музею НАН України» ……... 19

- Outlining the aims and format of the project «Digitisation of natural history collections damaged as a result of hostilities and related factors: development of protocols and implementation based on the State Museum of Natural History of the National Academy of Sciences of Ukraine»

Екологія * Ecology

Гусак О. В., Капрусь І. Я. Вплив агро- та урбаногенної фрагментації природного середовища на структуру таксоценів колембол Східного Поділля 31

- The influence of agro- and urbangenic fragmentation of the natural environment on the structure of Collembolan taxocenes of the Eastern Podillia

Капрусь І. Я., Мицак О. Я., Савчак О. Р. Населення колембол болотних екосистем української частини міжнародного біосферного резервату «Розточчя» 43

- Population of Collembola of bog ecosystems of the ukrainian part of the International Biosphere Reserve «Roztochia»

Бешлей С. В., Лобачевська О. В., Соханьчак Р. Р. Вміст фенолів та активність поліфенолоксидази в гаметофіті домінантних мохів лісових екосистем Українського Розточчя 57

- The content of phenols and activity of polyphenol oxidase in the hametophyte of dominant mosses in forest ecosystems of the Ukrainian Roztochchia

Кияк В. Г. Взаємовплив і спряженість між популяціями альпійських фітоценозів Українських Карпат ……..…….. 67

- Mutual influence and conjugation between populations of alpine phytocoenoses in the Ukrainian Carpathians

Рагуліна М. Є., Орлов О. Л., Дмитрук Р. Я., Борняк У. І. Травертинові джерела Львівського Розточчя і прилеглих територій: ретроспектива та сучасний стан ……..... 77

- Petrifying Springs of Lviv Roztocze and adjacent territories: the Retrospective and Modern Condition

Гуштан Г. Г. Таксономічна і екологічна структура таксоценів панцирних кліщів (Acari: Oribatida) мезофітних лук Закарпатської низовини …….. 89

- Taxonomic and ecological structure of oribatid mites (Acari: Oribatida) of mesophilic grasslands on the Transcarpathian lowland

Башта А.-Т. В. Рукокрилі (*Chiroptera*) смерекових лісостанів Українських Карпат ……...…. 99

- Bats (Chiroptera) of spruce forests in the Ukrainian Carpathians

Гураль-Сверлова Н. В., Гураль Р. І. Нові дані щодо поширення антропохорних видів наземних молюсків на заході України та можливі підходи до їх класифікації ……..... 111

- New data on the distribution of anthropochorous species of land molluscs in western regions of Ukraine and possible approaches to their classification

Кіт Н. А., Щербаченко О. І. Особливості морфо-фізіологічних реакцій мохів залежно від водно-температурного режиму їх місцевиростань …… 123

- Peculiarities of the morpho-physiological reactions of mosses depending on the water-temperature regime of their local growth

Леневич О. І. Вплив рельєфу на формування стежкової мережі в межах лісових екосистем НПП «Бойківщина» (Верховинський Вододільний хребет, Українські Карпати) ……..... 131

- The influence of the relief on the formation of the network within the forest ecosystems of the NPP «Boikivshchyna» (Verkhovynsky Vododilny ridge, Ukrainian Carpathians)

Мєдвєдєва І. В., Козловський М. П., Кагало О. О., Венґжин Е. Біоіндикаційна роль фітонематодних угруповань в оцінці стану трансформованості вторинних лісових екосистем ……. 143

- The bioindicator role of phytonematode groups in the assessment of the state of transformation of secondary forest ecosystems

Зоологія * Zoology

Загороднюк І. В. Ссавці (Mammalia): історія терміна, якому понад 100 років 151

- «Ssavtsi» (Mammalia): the story of a 100-year-old term

Заморока А. М., Михайлюк-Заморока О. В. Пропозиції щодо уніфікації та застосування національної номенклатури найменувань скрипунових (Coleoptera: Cerambycidae) із фавни України й деяких екзотів. Частина III: підродини тонкохвісткові (Lepturinae) й коротові (Necydalinae) ……..… 161

- Proposals for unification and use of the Ukrainian national nomenclature for native and exotic species of the longhorn beetles (Coleoptera: Cerambycidae) in Ukraine. Part III: subfamilies Lepturinae and Necydalinae

Голіней Г. М., Різун В. Б., Шевчик Л. О., Кравець Н. Я., Прокоп'як М. З., Крижановська М. А., Щербаченко Т. М. Нова знахідка сколії-гіганта *Megascolia maculata* (Drury, 1773) (Hymenoptera, Scoliidae) у Тернопільській області як свідчення розширення ареалу виду…….…..…… 171

- The new record of the Mammoth Wasp *Megascolia maculata* (Drury, 1773) in the Ternopil oblast as evidence of the species range expansion

Радченко О. Г. Таксономічна та екологічна структура мірмекокомплексів у лісах Волинського Полісся (Україна) та її зміни в процесі відновлення лісу на вирубках .. 181

- Taxonomic and ecological structure of myrmecocomplexes in the forests of Volyn' Polissia (Ukraine) and its transformation in the process of forest restoration in clerings

Ботаніка * Botany

Мамчур З. І., Драч Ю. А. Бріофлора Романівського ландшафтного заказника та прилеглих територій (Львівська область) …….. 189

- The Bryoflora of the Romaniv landscape region and adjacent territories (Lviv region)

Короткі повідомлення * The brief messages

Середюк Г. В., Смірнов Н. А. Знахідка *Megistopus flavicornis* (Rossi, 1790) (Neuroptera, Myrmeleontidae) у Вінницькій області ……..... 201

- Discovery of *Megistopus flavicornis* (Rossi, 1790) (Neuroptera, Myrmeleontidae) in the Vinnytsia region

Данилюк К. М. Новий локалітет *Goodyera repens* (L.) R. BR. (Orchidaceae) на південній межі ареалу (Мале Полісся) …….…..… 205

- A new locality of *Goodyera repens* (L.) R. BR. (Orchidaceae) on the southern border of the range (Male Polissia)

Орлов О. Л., Рагуліна М. Є., Борняк У. І., Дмитрук Р. Я. Гідрологічний заказник «Травертинові джерела» 207

- Hydrological reserve «Travertine springs»

Хроніка * Current issues

Архіпова Х. І. Про діяльність Державного природознавчого музею НАН України у 2022 році …… 211

Дзюбенко Н. В. «Культура – світові течії»: програма обмінів Міністерства культури Франції для іноземних фахівців у сфері культури …… 213

Дзюбенко Н. В. «Увічнення історії через освіту та музеї»: програма IVLP Державного департаменту США …….… 215

Савицька А. М. «The Museum Lab»: міжнародна програма для музейних фахівців з африканських та європейських країн …… 219

Правила для авторів * Rules for authors

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

Наукове видання

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Випуск 39

PROCEEDINGS OF THE STATE NATURAL HISTORY MUSEUM

Issue 39

Українською та англійською мовами

Головний редактор Ігор Ярославович Капрусь

Комп'ютерний дизайн і верстка: Олександр Семенович Климишин,
Тарас Михайлович Щербаченко

Адреса редакції:
79008 Львів, вул. Театральна, 18
Державний природознавчий музей НАН України
телефон / факс: (032) 235-69-17
e-mail: editorship@smnh.org, trilobit6@gmail.com
http://nzdpm.smnh.org/

Формат 70×100/16. Обл.-вид. арк. 18,0. Наклад 100 прим.

Виготовлення оригінал-макета здійснено в Лабораторії природничої музеології
Державного природознавчого музею НАН України
Друк ТзОВ «Простір М» 79000 Львів, вул. Чайковського, 8